

OSTAVA KASNOG BRONČANOG DOBA IZ VIDOVICA

MARKO BABIĆ

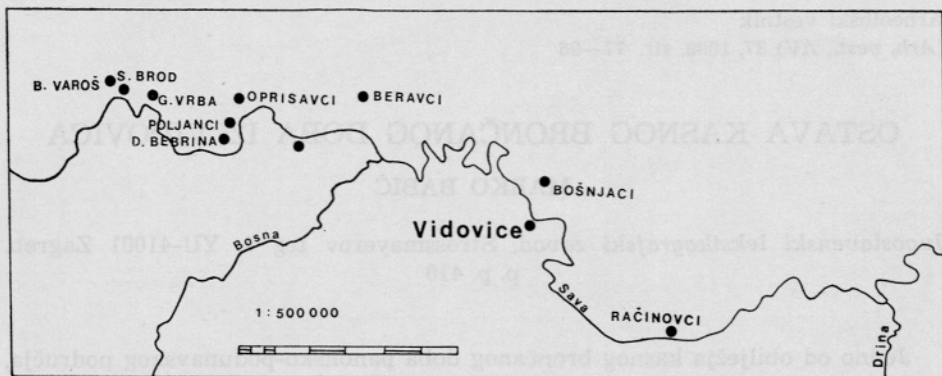
Jugoslavenski leksikografski zavod, Strossmayerov trg 4, YU-41001 Zagreb,
p. p. 410

Jedno od obilježja kasnog brončanog doba panonsko-podunavskog područja, između ostalog, su i brojne ostave. Nalazi iz tih ostava su, uglavnom, stručno obradjeni i prikazani u nizu pojedinačnih izvještaja i studija. Sustavan pregled ostava brončanog doba u Hrvatskoj i u vojvodjanskom području Srijema s pokušajem razrade njihove periodizacije u četiri faze unutar P. Reineckovih stupnjeva Ha A i Ha B, dali su Zdenko Vinski i Ksenija Vinski-Gasparini.¹ Ostave iz sjeverne Hrvatske posebno su obradljivane, između ostalog, i u doktorskoj disertaciji Ksenije Vinski-Gasparini.² Gradnja o ostavama s područja Srbije i Vojvodine također je prikupljana i sistematizirana.³

Budući da znatan dio područja naše zemlje (Slavonija, Srijem, Bačka, Banat) ulazi u sastav panonsko-podunavske regije, tj. spomenuto područje čini južni dio te velike regije, potrebno je uzeti u obzir također i prehistorijska zbivanja na cjelokupnom tom prostoru, pa tako i ostave s područja današnje Mađarske i Rumunjske.⁴ Na području medjuriječja Save, Drave i Dunava utvrđeni su brojni skupni nalazi iz kasnog brončanog doba. Prema brojnosti i topografskom smještaju ostava posebno se ističe područje Brodskog Posavlja.⁵ Sava kao prirodna saobraćajnica povezivala je područje današnjeg Brodskog Posavlja s alpskim, s jedne, i karpatskim, s druge strane.

U drugoj polovici trinaestog stoljeća prije naše ere, došlo je do znatnih etničkih i drugih promjena na širem području južne i srednje Evrope. Te su promjene zahvatile i naše krajeve, a posebno panonsko-podunavsko područje. Pohodi ratnika i selilaca naseljavajući nove prostore, donose sobom jedno od svojih posebnih obilježja — kulturu polja sa žarama.⁶ Upravo iz toga doba postoje i brojne ostave od kojih su, barem neke, zakopane pred opasnošću i nestabilnošću društvenih prilika. U blizini lijeve savske obale utvrđeno je više ostava horizonta II. tipa Veliko Nabrđe kojih datiranje seže u vrijeme 1230. do 1100. godine stare ere, kao: Dolina na Savi,⁷ Mačkovac,⁸ Pričac,⁹ Gornji Slatinik,¹⁰ Brodski Varoš,¹¹ Podcrkavlje-Slavonski Brod,¹² Gornja Vrba,¹³ Poljanci I,¹⁴ Poljanci II,¹⁵ Staro Topolje,¹⁶ Oprisavci,¹⁷ Bošnjaci,¹⁸ Račinovci.¹⁹

Ostave iz horizonta III. na tom istom području nisu brojne. Utvrđene su samo dvije: Siče²⁰ i Donja Bebrina.²¹ Ukoliko ostave horizonta II. smatramo skrivenim blagom, tada, prosudjujući na temelju malobrojnih ostava horizonta III, može se pretpostavljati, da je u XI. stoljeću stare ere došlo do smirivanja društvenih prilika pa više nije bilo nužno skrivati brončano blago u zemlju. Zatim, mogu se još spomenuti najmladje ostave s tog područja,

Sl. 1: Ostave kasnog bronzanog doba u Posavlju.

Abb. 1: Spätbronzezeitliche Hortfunde im Savagebiet.

Beravci²² iz horizonta IV te Ciglenik²³ i Slavonski Brod²⁴ iz horizonta V.

Medjutim, pored prilično brojnih i gusto raspoređenih ostava s današnje lijeve savske obale, njezina desna obala je iznenadjujuće siromašna brojem ostava. Tamo su za sada utvrđene samo dvije ostave: Mačkovac Bosanski²⁵ i Novi Grad kod Bosanskog Šamca,²⁶ zatim, ostava iz Vidovica koja do sada nije objavljena²⁷ te se i ne spominje u stručnoj literaturi.^{27a} Premda je područje u neposrednoj blizini desne savske obale oskudno ostavama, one su ipak nešto brojnije nekoliko desetaka kilometara južnije od Save gdje su utvrđene ostave: Brezovo polje,²⁸ Boljanić,²⁹ Monj,³⁰ Pašalići,³¹ Hrge,³² Drenovi Do,³³ Bokavić (Lukavac),³⁴ Tešanj,³⁵ i Gradačac.³⁶

Nalazište ostave na području Vidovica

Na imanju, sada već pokojnog, Ilije Živkovića iz Donje Mahale, prilikom traktorskog oranja 1961. i 1962. godine bilo je izorano više bronzanih predmeta. Njiva gdje su ti predmeti izorani naziva se Gajevi. Lokalitet se nalazi otprilike 1500 metara zapadno od Vidovica. Prije izoravanja ostave bio je tu pašnjak, a zemljište je »visoko«.³⁷ Prema kazivanjima pokojnikove supruge, Ruže Živković, prilikom izoravanja tih predmeta nisu pronašli nikakav lonac. Obradjujući tu njivu nisu uočili nikakve nalaze »zemljanog posudja« kao ni ostatke pepela i gareži ili nešto posebno. Medjutim, potrebno je naglasiti da se takvim nalazima i nije posvećivala odgovarajuća pažnja. Sitniji ulomci keramike na površini oranja za tamošnjeg čovjeka ne znače ništa posebno.

Ksenija Vinski-Gasparini je utvrdila, da su skoro na svim lokalitetima na kojima su u okolini Slavanskog Broda otkrivene ostave, površinski vidljivi ulomci keramike s profilacijama tipičnim za stariju kulturu polja sa žarama, što dozvoljava pretpostavku da su ostave često zakopavane u naseljima.³⁸

Sl. 2: Vidovice — pregledna karta (M. 1 : 200.000).

Abb. 2: Vidovice — Übersichtskarte (M. 1 : 200.000).

A. Mozsolics također tvrdi da su ostave zakopavane obično u blizini naselja ili u samom naselju, samo što u većini slučajeva tragovi naselja nisu utvrđeni. Ostave su zakopavane tamo gdje je okolina bila poznata, gdje se za mjesto zakopanog blaga moglo orijentirati prema kućama, drveću, i sličnom, naime, mjesto zakopanog blaga moralo je ostati prepoznatljivo.³⁹

Prema kazivanjima nekih traktorista, na širem području nji^vâ G a j e v i, izoravani su ulomci keramike, međjutim ti nalazi nisu pouzdano određeni⁴⁰ te se na sadašnjem stupnju istraživanja ne mogu uzeti u obzir za stvaranje valjanih zaključaka. Drugi ostaci materijalne kulture koji bi ukazivali na postojanje prethistorijskog naselja u blizini gdje je ostava pronadjena, takodjer nisu utvrđeni.

Sve izorane predmete Živkovići su sakupili i odnijeli kući u Donju Mahalu. Naknadno su ti predmeti otkupljeni za Muzej u Županji.⁴¹ Tamo su evidentirani kao skupni nalaz G a j e v o (inv. br. 372—398). Ostava sadrži 27 ulomaka ili cijelih predmeta koji se nalaze u boljem ili slabijem stanju očuvanosti. Osim toga, pronadjena je i sirova bronca, dva komada u obliku tzv. pogače i jedan manji grumen. Predmeti iz ostave mogu se, prema namjeni, svrstati u tri grupe:

1. Orudje i oružje. U ovu grupu može se ubrojati 18 predmeta što čini oko 66 % ukupnog broja pronadjениh stvari u ostavi. Medju tim predmetima nalaze se dva koplja, šest šupljih sjekira, devet srpova i jedna šuplja sjekira-bat. Većina tih predmeta sačuvana je samo u većim ili manjim ulomcima. U cijelosti su sačuvana samo tri predmeta: dvije šuplje sjekire (T. 1: 5; 1: 3) sjekira-bat (T. 1: 9), a od jedne šuplje sjekire sačuvana su oba ulomka te se može pretpostaviti da je u ostavu dospjela u cijelosti, pa je vjerojatno prelomljena prilikom traktorskog izoravanja ostave. (T. 1: 4) Od srpova nijedan nije potpuno sačuvan, a koplja su samo djelomično oštećena.

2. Ukrasni predmeti. Drugu grupu nalaza iz ostave čine tzv. ukrasni predmeti. Od sedam predmeta, koliko ih se može svrstati u ovu grupu, samo je jedan sačuvan u cijelosti (narukvica, T. 3: 1), a svi ostali su, u većoj ili manjoj mjeri, oštećeni. Ova grupa sačinjava oko 25 % ukupnog broja predmeta iz ostave.

3. Brončana sirovina. U treću grupu predmeta svrstao sam masivni brončani klin. Naime, pretpostavljam da taj klin nije mogao primarno služiti kao orudje, već je imao svoju vrijednost samo kao izlivena brončana sirovina. Zatim, u toj grupi je i ulomak savijene brončane šipke za koju nisam mogao utvrditi pravu namjenu, i tri komada sirove bronce u obliku pogače odnosno grumena.

Katalog ostave

Oružje i orudje

Koplja

1. (386)⁴² Brončano koplje listolikog oblika s dijelom usadnika. Presvučeno plemenitom patinom. Dimenzije: dužina 14,9, širina 3,6 cm. Težina 0,10 kg. T. 1: 1.

2. (387) — Brončano koplje s dužim usadnikom na kojemu se nalaze dvije nasuprotne rupice za zakovice. Presvučeno plemenitom patinom. Izrada dobra. Dimenzije: dužina 15,1, širina lista 3,5 cm. Težina 0,13 kg. T. 1: 2.

Šuplje sjekire i sjekira-bat

3. (379) — Šuplja sjekira, prelomljena ispod ukrasa. Na bočnim stranama nalaze se rupice za zakovice. Ukras u obliku četverostrukog -V- nalazi se s obadvije strane. Izrada dobra. Dimenzije: dužina 14 cm. **T. 1: 4.**

4. (383) — Ulomak donjeg dijela brončane sjekire. Bočno vidljiva plastična rebra. Izrada dobra. Dimenzije: dužina ulomka 7,6, sječiva 5, promjer otvora na prelomu $2,5 \times 1,8$ cm. **T. 1: 8.**

5. (382) — Ulomak gornjeg dijela šuplje sjekire. Slična nalazu prikazanom na **T. 1: 6** po boji patine, ali se od njega razlikuje po ukrasu. Bočno se nalaze zadebljanja u obliku plastičnog rebra, a ukras se sastoji od dva vertikalna rebra koja počinju odmah ispod oboda i prate uzdužno bočne strane šireći se od oboda prema sječivu. Ukras se nalazi s obadvije strane. Dimenzije: dužina 4,3, promjer otvora $3,1 \times 2,7$ cm. **T. 1: 7.**

6. (384) — Šuplja brončana sjekira s tuljkom elipsoidnog oblika. Obod zadebljan s tri plastična prstena. Ispod oboda nalaze se rupice za zakovice. Sječivo polulučnog oblika a na sredini se nalazi polukružni manji isječak. Bez ukrasa, izrada dobra. Boja tamno-zelena mjestimično prelazi u tamno sivu. Dimenzije: dužina, 9,6, širina sječiva 3,5, promjer otvora $2,5 \times 2$ cm. **T. 1: 5.**

7. (378) — Šuplja sjekira sačuvana u cijelosti. Otvor tuljka elipsoidnog oblika, obod zadebljan. Ispod oboda nalazi se četverostruki -V- ukras s obadvije strane. Na bočnim stranama okrugle rupice za zakovice. Izrada dobra. Dimenzije: 16, širina oštrice 5,5 cm. Težina 0,57 kg. **T. 1: 3.**

8. (381) — Šuplja sjekira-bat. Otvor elipsoidnog oblika. S obadvije strane nalazi se ukras u obliku visećeg trokuta, a bočno se pruža po jedno plastično rebro. U donjem dijelu, umjesto oštrice postoji proširenje elipsoidnog oblika. Površina toga proširenja je izrazito uglačana od dugotrajne uporabe. Dimenzije dužina 8, širina donjeg proširenog dijela $4,1 \times 3,4$ cm. Težina 0,35 kg. **T. 1: 9.**

9. (380) — Ulomak gornjeg dijela šuplje brončane sjekire s ušicom. Trostruki -V- ukras nalazi se s obadvije strane. Patina svjetlo-zelene boje, pa se bojom razlikuje od ostalih šupljih sjekira izuzevši nalaz **T. 1: 7.** Dimenzije: dužina 5,5 cm. **T. 1: 6.**

Srpovi

10. (390) — Brončani srp s kukastim završetkom drška. Rub hrpta zadebljan. Sudeći po vanjskim obilježjima sastav legure se razlikuje, od sastava ostalih srpova u ostavi. Presvučen patinom svjetlo zelene boje. **T. 2: 2.**

11. (391) — Ulomak srpa, hrbat pojačan u obliku rebra uzduž cijelog sječiva. Presvučen finom tamno-zelenom patinom te se bojom patine razlikuje od ostalih u ostavi. **T. 2: 1.**

12. (392) — Ulomak srpa s drškom u obliku jezička (trna) s pojačanim gornjim rubom drške i hrpta. **T. 2: 4.**

13. (393) — Ulomak srpa s drškom u obliku naglašenog jezička (trna). Držak s polumjesečastim završetkom na kojemu se nalaze tri paralelna rebra koja se gube u tijelu sječiva. **T. 2: 7.**

14. (394) — Ulomak srpa, hrbat pojačan. Na sječivu se nalazi perforacija jajolikog oblika. Presvučen patinom svjetlo-zelene boje. **T. 2: 9.**

15. (395) — Ulomak srpa s drškom u obliku jezička (trna). Na dršku rubovi zadebljani, a po sredini se proteže središnje rebro. Patina svjetlo-zelene boje. **T. 2: 6.**

16. (397) — Ulomak nedoradjenog srpa (neuspio odлив) s drškom u obliku jezička (trna). Na oštrici se nalazi perforacija. **T. 2: 8.**

17. (396) — Ulomak sječiva srpa. Hrbat zadebljan i ojačan rebrom koje se stanjuje prema vrhu oštrice. Paralelno s hrptom nalazi se po cijelom sječivu još jedno rebro. **T. 2: 5.**

18. (398) — Manji ulomak hrpta i sječiva. **T. 2: 3.**

Ukrasni predmjeti

Narukvice

19. (372) — Brončana puno livena narukvica, rastavljenih krajeva, ukrašena vertikalnim narebrenjima i grančicama jele. Presvučena plemenitom patinom. Na dijelu narukvice ukras je oštećen. **T. 3: 1.**

20. (375) — Ulomak vjerojatno narukvice. **T. 3: 4.**

21.—22. (373—374) — Ulomci narukvice koji su, vjerojatno pripadali jedan drugom, naime, na mjestu preloma je vidljiv trag mehaničkog zahvata. Čini se da je to neuspio odliv. Na oba ulomka nalazi se isti ukras kao na **T. 3: 1—3.**

Falera

23. (388) — Veći dio ulomka falere s profiliranom alkom. Ukrašena koncentričnim plastičnim rebrima u obliku kružnice. Dio sa šiljatim završetkom u obliku roga je odlomljen, za sigurno pripada ovoj faleri. Izrada dobra. **T. 3: 7.**

Rukobran

24. (389) — Ulomak spiralna završetka rukobrana. Završetak je kvadratična presjeka. Izrada dobra. **T. 3: 5.**

Igla

25. (387) — Ulomak većeg dijela polusavijene igle. Bez ukrasa. **T. 3: 8.**

Brončana sirovina

26. (385) — Masivni brončani klin, gornji dio ima elipsoidni oblik. Tijelo puno, bočno, na 4,7 cm nalazi se uska šupljina kroz cijelo tijelo klina. Presvučen plemenitom patinom. Dimenzije: dužina 11, obujam u gornjem dijelu 12,7 cm. Težina 0,48 kg. **T. 3: 9.**

27. (376) — Ulomak savijene brončane šipke. Presvučena plemenitom patinom. **T. 3: 6.**

Sirova bronca

U ostavi se nalaze i tri komada sirove bronce, koji, iako pripadaju inventaru ostave, nemaju inventarske brojeve. Ukupna težina sirove bronce iznosi 1,92 kg.

— Najveći komad je u obliku tzv. pogače od kojeg su sa strane kidani manji komadi pa stoga ima nepravilan kružni oblik. Donji dio je ravan i gladak, a gornji neravan. Dimenzije: $12 \times 9,8$ cm, debljina $2 \times 2,5$ cm. Težina 1,43 kg.

— I drugi komad ima oblik pogače nepravilna kružna oblika, ali je znatno tanji i lakši od prethodnog. Dimenzije: $10,2 \times 9$ cm. Težina 0,25 kg.

— Manji grumen bronce, težak 0,24 kg.

Interpretacija i datiranje

Za ispravno tumačenje ostava potrebno je, po mogućnosti, utvrditi njihovu namjenu, tj. razlog zakopavanja dotične ostave. P. Reinecke,⁴³ G. Kraft⁴⁴ kao i niz drugih arheologa, zastupaju mišljenje o značenju ostava kao zakopanog blaga i na taj način skrivenog pred odredjenom opasnošću. Međutim, H. J. Hundt je postavio tezu da ostave nordijskog kruga imaju sakralno značenje povezano s pogrebnim običajima.⁴⁵ Nakon tih postavki Hundta, ostave se obično svrstavaju u dvije glavne grupe: sakralne i profane.

Ostave ljevača bronce, putujućih trgovaca i drugih posjedovatelja »brončanog blaga« zakopane vjerojatno pred određenom nesigurnošću svrstavaju se u profane ostave. Takve ostave sadrže u znatnom postotku lomljenu bronzu, a budući da sadrže raznovrsne predmete (orudje, oružje, nakit, i dr.), pripadaju tzv. miješanim ostavama.

Ostava pronadjena u Vidovicama sadrži ukupno 27 predmeta, od toga su 22 oštećena, tj. u ostavu su dospjeli kao veći ili manji ulomci što ostavi daje visok postotak lomljene bronce (81 %). Osim toga, još su pronadjena i tri komada sirove bronce. Prema tome, ostavu iz Vidovica možemo svrstati u grupu miješanih ostava profana značenja s velikim postotkom lomljene bronce. Po sastavu predmeta u ostavi (orudje, oružje, nakit, sirova bronca) ostava iz Vidovica se potpuno uklapa u niz drugih ostava savsko-dravskog medjuriječja i područja sjeverne Bosne, gdje su utvrđene, uglavnom, miješane ostave profang značenja. Naime, sve ostave horizonta II.⁴⁶ sadrže u većem ili manjem postotku lomljenu bronzu. Osim toga, u inventaru tih ostava veoma se često nalazi i sirova, neobradjena bronca.⁴⁷ Sirovu bronzu sadrže, uglavnom, i ostave pronadjene na lokalitetima s lijeve strane današnjeg toka rijeke Save kao: Pričac, Gornji Slatinik, Brodski Varoš, Podcrkavlje-Slavonski Brod, Gornja Vrba, Poljanci II, Beravci, Bošnjaci, Račinovci⁴⁸ te ostave s desne savske obale, Mačkovac Bosaurski⁴⁹ i Novi Grad.⁵⁰ Zatim, ostave horizonta II. prate također loše izlivenne, nedovršene ili privremeno odbačene izradjevine.

Lomljena bronca, loše izliveni predmeti te sirova bronca, obilježja su ostava horizonta II, a takva obilježja ima i ostava pronadjena u Vidovicama.

Datiranje ostave iz Vidovica mogu u znatnoj mjeri olakšati nalazi već poznatih i objavljenih ostava. Stoga ću ukratko ukazati na analogije s drugim ostavama.

Vidovačka ostava sadrži, između ostalog, i dva koplja koja su samo u manjoj mjeri oštećena, pa se mogu uzeti u obzir za analogije. Našim primjercima može se navesti više analogija iz ostava horizonta II. tipa Veliko Nabdje. Tako npr. analogija koplju (T. 1: 1) postoji u ostavi Brodski Varoš⁵¹ koje K. Vinski Gasparini opisuje kao »lovorasto koplje širokog središnjeg rebra i kratkog nasada«, dosta je često u inventaru nalaza sjeverne i južne Italije.⁵² Zatim, daljnje analogije nalazimo u ostavama Otok-Privlaka⁵³, Bizovac,⁵⁴ Poljanci,⁵⁵ Punitovci,⁵⁶ Donja Bebrina,⁵⁷ Nova Bingula⁵⁸ i Donji Petrovci, gdje su u ostavi pronadjena isključivo koplja koja tipološki pripadaju razdoblju halštata A₁ — horizonta II. 59.

Medjutim, tijekom starije kulture polja sa žarama koplja nisu bila u znatnijoj mjeri podložna promjenama te stoga ne mogu poslužiti za uže vremensko stupnjevanje.⁶⁰ Koplja iz ostave u Vidovicama, prema svojim tipološkim obilježjima, nisu teritorijalno vezana za neko određeno područje ili kulturne grupe. Takvi tipološki oblici pojavljuju se u ostavama, kako Karpatske kotline, tako i u ostavama srednje Evrope, premda su u ostavama na području srednjeg Podunavlja najčešće in najbrojnije zastupljeni.

U ostavi je zastupljeno sedam šupljih sjekira pribrajajući u tu skupinu i šuplju sjekiru-bat (T. 1: 9). U cijelosti su sačuvane tri šuplje sjekire uključujući i sjekiru-bat, zatim, jedna prelomljena ali su sačuvana oba ulomka te dva fragmenta gornjeg dijela šupljih sjekira s ušicom i jedan ulomak donjeg dijela s oštricom.

Šuplje sjekire s ušicom ili bez nje, ukrašene u obliku slova »V« (T. 1: 3, 4, 6), karakterističan su srednjopodunavski tip Ha A vremena i nalaze se skoro u svim ostavama horizonta II. sjeverne Hrvatske, od Hrvatskog Zagorja i gornje Podravine do zapadnog Srijema,⁶¹ a zastupljene su i u ostavama horizonta III. Analognih nalaza primjercima iz Vidovica ima više. Analogije šupljim sjekirama (T. 1: 3, 4) postoje u ostavama: Brodski Varoš,⁶² Podcrkavlje-Slavonski Brod,⁶³ Mesić⁶⁴ Privina glava kod Šida⁶⁵ i dr. Šuplja sjekira (T. 1: 5) ima analogije u ostavama Brodskog Varoša,⁶⁶ i Mačkovca,⁶⁷ a ulomak šuplje sjekire s ušicom (T. 1: 6) sličan je primjercima iz ostave Otok-Privlaka,⁶⁸ Bizovac,⁶⁹ Poljanci I.,⁷⁰ Mačkovac⁷¹ i Brestovik II.⁷² Ulomak (T. 1: 7) sličan je primjercima iz Bizovca⁷³ i Brodskog Varoša.⁷⁴ Ulomci šupljih sjekira (T. 1: 6, 7) razlikuju se od ostalih sjekira patinom svjetlo-zelene boje i slabijom kvalitetom bronce.

Prema tome, svi nalazi šupljih sjekira iz ostave u Vidovicama imaju odgovarajuće analogije u ostavama horizonta II. tipa Veliko Nabrđe pa se ta podudarnost može uzeti u obzir s drugim odgovarajućim pokazateljima za datiranje ostave.

Iz te grupe predmeta može se posebno izdvojiti šuplja sjekira-bat (T. 1: 9) dobro ušćuvana, kvalitetne izrade te s vidljivim tragovima trajnije uporabe. Sličan nalaz sadrži i ostava Boljanić.⁷⁵

Srpovi su u ostavi brojnošću (devet primjeraka) najbolje zastupljeni i čine upravo većinu svih predmeta ostave. Medjutim, nijedan srp nije u cijelosti sačuvan. Četiri srpa imaju potpuno sačuvane drške te veći ili manji dio sječiva (T. 2: 2, 4, 6, 7). Tri primjerka imaju sačuvan samo veći ili manji dio sječiva (T. 2: 1, 5, 9). U ostavi se pronašao i jedan neuspjeli primjerak odlijeva (T. 2: 8) i jedan manji ulomak hrpta (T. 2: 3).

Analogije srpovima iz ostave u Vidovicama brojne su u ostavama starije kulture polja sa žarama od srednje Evrope do istočne Karpatske kotline, stoga se neće ukazivati na pojedinačne analogije. Medju brojnim nalazima srpova s drškom u obliku jezička (trna), a takva su u našoj ostavi četiri (T. 2: 4, 6, 7, 8, 9), nije moguće izvršiti užu kronološku distinkciju unutar Br D i Ha A₁ stupnja.⁷⁶ Srpovi s kukastim završetkom drške iznimna su pojava. Medjutim, upravo takav srp pronadjen je u ostavi iz Vidovica (T. 2: 2) te ga je potrebno posebno izdvojiti, jer je važan za datiranje same ostave. Srpovi s drškom u obliku kuke, tipološki su nešto stariji od onih s drškom u obliku jezička pa su češće povezani s nalazima Br D vremena Transilvanije. U našim ostavama rijetko se nalaze srpovi s drškom u obliku kuke, i to, uglavnom, u kompleksu ranijeg Ha A stupnja.⁷⁷ Analogije našem primjerku potvrđjene su u ostavama Otok-Privlaka,⁷⁸ Bizovac⁷⁹ i Jarak I.⁸⁰ Srpovi s kukastim završetkom drške često se nalaze u ostavama u Rumunjskoj.⁸¹

Srpove iz ostave u Vidovicama, na temelju analognih nalaza, možemo bez dvojbe datirati u Br D i Ha A₁ stupanj, tj. unutar horizonta II. starije kulture polja sa žarama.

U ostavama Brodskog Posavlja utvrđeni su, izmedju ostaloga, i nalazi ukrasnih ploča. To su uglavnom okrugle ploče od tzv. bijele bronce ukrašene narebrenjima ili koncentričnim plastičnim kružnicama radjene tehnikom lijevanja, a ne iskucavanja. Izrada ukrasnih ploča, u doba starije kulture polja sa žarama u Slavoniji, može se smatrati jednom od značajki i posebnog obi-

lježja tamošnjeg radioničkog majstorstva, a osim toga, karakteristična su pojava unutar fundusa ostava horizonta II. kulture polja sa žarama sjeverne Hrvatske.

Ukrasne ploče se razlikuju od falera po načinu izrade i konstrukciji za pričvršćavanje. Falere imaju na vrhu rupu za provlačenje zakovica oblikovane ili poput trna, ili savijene u petlji, pa primjerku ukrasnih ploča iz Brodskog Varoša⁸² ne možemo smatrati falerima.⁸³ Iako se u stručnoj literaturi ne pravi uvijek stroga distinkcija u nazivu između ukrasne ploče i falere, ipak sam nalaz ulomka iz ostave u Vidovicama (T. 3: 7) odredio kao faleru. Izradjena je tehnikom lijevanja kao i ukrasne ploče iz ostave Brodskog Varoša kojima je nalaz iz Vidovica veoma sličan, posebno nekim primjercima iz te ostave,⁸⁴ a od kojih se razlikuje lijepo izradjenom profiliranom alkom na vrhu i rogo(m)vima koji izrastaju iz gornje plastične kružnice (T. 3: 7).

Falera iz Vidovica ima određenih sličnosti s ukrasnom pločom iz ostave u Vinči⁸⁵ koja također ima na gornjoj strani profiliranu alku,⁸⁶ kao i ukrasnom pločom iz ostave Privina glava kod Šida.⁸⁷ Izrazite analogije postoje i u nalazima Uioara de Sus u Rumunjskoj⁸⁸ te osobito s nalazom iz Ficesu Gherrlii II.⁸⁹

Ksenija Vinski-Gasparini, vrsna poznavateljica ostava iz doba kulture polja sa žarama, naglašava da nalazi falera na području sjeverne Hrvatske skoro potpuno nedostaju.⁹⁰ U stručnoj literaturi nisam našao potpunu analogiju ulomku falere iz Vidovica.

Ostava iz Vidovica sadrži i ulomak spiralnog završetka rukobrana. Rukobrani se mogu smatrati kao relikv nakita srednjeg brončanog doba svojstven za kasniji horizont ostava tipa Rimavská Sobota Br D vremena i za inventar mlađe faze kulture Piliny sjeverozapadne Mađarske i jugoistočne Slovačke.⁹¹ Rukobrani sa spiralnim završecima ubrajaju se u grupu predmeta karakterističnim za ostave horizonta II. tipa Veliko Nabdje. Ostava iz Bošnjaka, koja je istodobno i teritorijalno najbliža ostavi u Vidovicama, sadrži također, između ostalog, i rukobrane sa spiralnim završecima. Osim toga, ostava iz Bošnjaka veoma je značajna za određivanje i datiranje nalaza horizonta II u medjuriječju, »te od 27 ostava sjeverne Hrvatske tog vremena ona svakako predstavlja jednu od najstarijih u njihovu međusobnom odnosu.«⁹² Dijelovi spiralnih rukobrana u inventaru ostava horizonta III. isčezavaju,⁹³ stoga, ulomak spiralnog završetka rukobrana iz naše ostave (zajedno sa srpom T. 2: 2) određuje vidovačku ostavu kao jednu od starijih u grupi ostava horizonta II. tipa Veliko Nabdje.

Izdvajajući pojedine predmete iz ostave i ukazujući na analogije u drugim ostavama, može se na kraju izdvojiti još jedan predmet kojeg sam uvjetno nazvao klin (T. 3: 9). Tijelo tog masivnog klina je probušeno, međutim, promjer šupljine tako je malen, da se pouzdano smije tvrditi, da takva šupljina nije mogla služiti za pričvršćivanje držalja, nego samo za provlačenje tanke žice ili uzice (poradi spretnijeg nošenja). Analogiju tom klinu utvrdio sam u ostavi Boljanić.⁹⁴ Radmila Jovanović pretpostavlja da su takvi klinovi zapravo izlivena bronca. Takva pretpostavka čini se prihvatljivom pa se i klin iz ostave u Vidovicama može, najvjerojatnije, držati za izlivenu broncu koja je kao takva imala svoju odgovarajuću vrijednost.

Na temelju ukazanih analogija, ostava iz Vidovica, može se bez poteškoće svrstati u grupu ostava horizonta II. tipa Veliko Nabdje.

Odredjivanje ostave

Ostava iz Vidovica već je određena kao miješana i profana značenja, međjutim, ostaje otvoreno pitanje da li je to naseobinska ili pak ostava putujućeg trgovca, tj. majstora ljevača, koji je na tom mjestu želio privremeno skriti brončano blago. Naime, više autora prihvaća pretpostavku da su ostave zakopavali trgovci putujući iz jednog kraja u drugi te je i niz ostava upravo određeno kao ostave putujućih trgovaca-majstora.

U neposrednoj blizini, gdje je ostava pronadjena, nisu utvrđeni drugi ostaci materijalne kulture koji bi ukazivali na postojanje onodobnog naselja pa tako manjkaju uvjerljivi dokazi za određivanje te ostave kao naseobinske. Međjutim, valja primijetiti da su u bližoj okolici Vidovica, tj. mjesta gdje je ostava pronadjena, utvrđeni ostaci materijalne kulture prethistorijskih razdoblja. Na području Donje Mahale, šest do osam kilometara sjeverozapadno od nalazišta ostave, arheološki nalazi ukazuju da je to područje bilo nastanjeno u neolitikumu,⁹⁵ eneolitikumu⁹⁶ i kasnolatskom razdoblju.⁹⁷ Oko bakrenih i brončanih nalaza s područja Orašja⁹⁸ svojedobno se razvila određena polemika između Truhelke i Ljubića,⁹⁹ a Brunšmid je pošao korak dalje sumnjajući da su svi ti nalazi uopće u Orašju i pronadjeni.¹⁰⁰ Stoga u stručnoj literaturi postoji određena rezerva prema nalazima iz Orašja.¹⁰¹ Međjutim, ipak valja istaći, da se poslije Brunšmidove sumnje otkrilo u Donjoj Mahali 1924. godine, neolitsko naselje koje je postojalo i u eneolitikumu. Ti prethistorijski nalazi u neposrednoj blizini Orašja, mogu se uzeti kao određene potvrde da su osporavani predmeti, koje je Aleksandar Oršolić darovao Narodnom muzeju u Zagrebu označujući ih kao nalaze iz Orašja, zacijelo i pronadjeni na području Orašja.

Osim toga, i na području današnje općine Županja, pouzdano su utvrđjeni nalazi iz brončanog doba u Štitaru, Županji¹⁰² i Bošnjacima gdje je pronadjena i ostava iz kasnog brončanog doba.¹⁰³

Prema tome, pet do deset kilometara sjeverno, sjeverozapadno i zapadno od Vidovica, pouzdano su utvrđeni ostaci materijalne kulture iz neolitika, eneolitika, brončanog i latskog doba. U Vidovicama su pak utvrđjeni ostaci iz antičkog doba¹⁰⁴ gdje se običaj spaljivanja pokojnika zadržao veoma dugo.¹⁰⁵

U bližoj okolici Vidovica potvrđen je određeni kontinuitet života od neolitika pa nadalje, a postoje i tragovi života iz brončana doba. Uzimajući sve to u obzir, kao i za sada neodređene nalaze keramike s područja njiva Gajevi, može se pretpostavljati da je u Vidovicama, ili bližoj okolici, moglo postojati naselje u kasno brončano doba te da je i prikazana ostava, vezana uz to naselje. Ostava je mogla pripadati nekom domaćem trgovcu, sakupljaču, ili čak domaćem majstoru, tj. može se samo pretpostavljati da je to naseobinska ostava. U nedostatku pouzdanih dokaza za određivanje ostave iz Vidovica kao naseobinske, ne bi se smjela odbaciti ni mogućnost pripadanja ostave nekom putujućem trgovcu — majstoru, koji se, zakopavši svoju robu, više nije vratio po zakopano blago.

U svakom slučaju, ostava ima značenje zakopanog blaga, a na sadašnjem stupnju istraživanja toga dijela Bosanske Posavine ne može se sa sigurnošću odrediti, da li je to naseobinska ili pak ostava putujućeg trgovca-majstora.

Z a k l j u č a k

Predmeti iz ostave u Vidovicama razlikuju se po oblicima i namjeni. Iako nisu kemijski analizirani, procjenjujući po vanjskom izgledu: boji patine i općoj očuvanosti pojedinih predmeta, uočljivo je da se predmeti međusobno razlikuju, između ostalog i po sastavu legure, tj. kvalitet legure je boljeg ili slabijeg sastava.

Što se tiče tehnike izrade pojedinih predmeta, može se općenito reći da je primjenjena tehnika lijevanja u kalupima a oštrice su dotjerivane iskivanjem. Primjenjena tehnika u izradi predmeta iz ostave, ukazuje na visok stupanj umijeća izrade i obrade metala. Zaključujući prema analogijama, utvrđeno je, da dio predmeta iz ostave ima znatnih sličnosti s predmetima iz ostava horizonta II. savsko-dravskog medjuriječja, odnosno radioničkog kruga Brodskog Posavlja, ali su istodobno uočljive i analogije s nalazima u ostavama Transdanubije tipa Kisapáti-Lengyeltóti, odnosno Cincu-Suseni Transilvanije, a očituju se i obilježja nalaza ostava tipa Rimavská Sobota.

Predmeti pronađeni u ostavi Vidovice, kao što je već naglašeno, međusobno se razlikuju i pouzdano se može tvrditi da su nastajali u jednom dužem vremenskom razdoblju. U okolici Vidovica utvrđeni su ostaci materijalne kulture iz prehistorijskih razdoblja od neolitika pa nadalje, što na određeni način ukazuje na kontinuitet života na tom području. U neposrednoj blizini ostave nisu utvrđeni ostaci materijalne kulture kasnog brončanog doba te se ne može ostava sa sigurnošću odrediti kao naseobinska, premda postoje razlozi za takvu pretpostavku.

Uzimajući u obzir analogije na koje sam već prije ukazao, kao i niz drugih sličnosti i podudarnosti s nizom ostava Brodskog Posavlja, sjeverne Bosne, ostava u Rumunjskoj i Mađarskoj, o kojima se nije izričito govorilo, ostava iz Vidovica može se datirati u razdoblje Br D — Ha A₁ stupnja, i to kao jedna od starijih iz horizonta II. tipa Veliko Nabdje s izraženim obilježjima Br D stupnja, tj. apsolutno kronološki u razdoblje 13. i 12. stoljeća prije naše ere.

M. BABIĆ	1978	<i>Bosanska Posavina u prehistorijskom i antičkom razdoblju</i> , magistarski rad, rukopis.
M. BABIĆ	1979	Nalazi rimskog novca u Vidovicama, <i>Živa antika</i> 29, 275—285.
M. BABIĆ	1980	Arheološko otkriće iz antičkog doba u Vidovicama, <i>Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske</i> 24, 19—25.
M. BABIĆ	1980 a	Istraživanje ostataka antičkog naselja u Vidovicama, <i>Članci i gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne</i> 13, 123—134.
A. BENAC	1964	<i>Studije o kamenom i bakarnom dobu u sjeverozapadnom Balkanu</i> .
J. BRUNŠMID	1902	Nahodjaji bakarnog doba iz Hrvatske, Slavonije i susjednih zemalja. <i>Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva</i> n. s. 6; 32—67.
M. BULAT	1969	Bakrene sjekire u Muzeju Slavonije, <i>Osječki zbornik</i> 8, 5—29.
M. BULAT	1973—1975	Kasnobrončanodobni depo iz Poljanaca na Savi, <i>Osječki zbornik</i> 14—15, 3—56.
V. G. CHILDE	1929	<i>The Danube in Prehistory</i> .

- B. ČOVIĆ 1955 Preistoriski depo iz Lukavca, *Glasnik Zemaljskog muzeja* n. s. 10, 91—102.
- B. ČOVIĆ 1957 Nekoliko manjih preistoriskih nalaza iz BiH, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, n. s. 12, 241—255. *Od Butmira do Ilira*.
- B. ČOVIĆ 1976 Nahogjaji iz brončanog i bakarnog doba, *Glasnik Zemaljskog muzeja*, 9, 479—481.
- T. DRAGIČEVIĆ 1897 Prähistorische Bronzen aus Bosnien und Herzegovina, *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegovina* 6, 141—143.
- F. FIALA 1899 *Katalog metala*.
- D. GARAŠANIN 1954 *Praistorijske ostave u Srbiji i Vojvodini*.
- D. GARAŠANIN i dr. 1975 Ostave perioda polja sa urnama u jugoistočnoj Srbiji, *Praistorija jugoslovenskih zemalja*, sv. 4, brončano doba.
- M. GARAŠANIN 1983 *A bronzkor emlékei Magyarhonban* 1—3.
- J. HAMPEL 1886—1896 *Hortfunde Südosteuropas*.
- F. HOLSTE 1951 *Zur Chronologie der südosteuropäischen Depotfunde der Urnenfelderzeit*.
- F. HOLSTE 1962 Versuch zur Deutung der Depotfunde der nordischen jüngeren Bronzezeit, *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 2.
- H. J. HUNDT 1955 Dve preistoriske ostave iz severoistočne Bosne, *Članci i gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne* 2, 23—25.
- R. JOVANOVIĆ 1958 Rezultati zašitnog iskopavanja na lokalitetu Brdo u Donjoj Mahali kod Orašja, *Članci i gradja za kulturnu istoriju istočne Bosne* 8, 41—43.
- M. KOSORIĆ 1970 *Die Kultur der Bronzezeit in Süddeutschland*.
- G. KRAFT 1926 *Popis arkeologičkoga odjela nar. zem. muzeja u Zagrebu* sv. 1.
- Š. LJUBIĆ 1889 Napadaj Dra Truhelke čuvara kod zem. muzeja u Sarajevu, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva* 14, 85—96.
- Š. LJUBIĆ 1892 Brončani nalaz u Novom Gradu kod Bosanskog Šamca, *Glasnik Zemaljskog muzeja* 39, 205.
- M. MANDIĆ 1927 Rezultati otkapanja neolitskog naselja u Donjoj Mahali kod Orašja na Savi, *Glasnik Zemaljskog muzeja* 39, 199—205.
- M. MANDIĆ 1927 a Über blecherne Zierbuckel (Faleren), *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 2, 28—116.
- G. v. MERHART 1955 Die Verbreitung der Bronzehorte in Transsilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit, *Dacia* 7, 177—210.
- R. MIRCEA 1963 *Bronzefunde des Karpatenbeckens*.
- A. MOZSOLICS 1967 *Bronze — und Goldfunde des Karpatenbeckens*.
- A. MOZSOLICS 1973 *Depozitele de bronzuri din România*.
- M. PETRESCU-DÎMBOVITA 1977 Die Sichel in Rumänien, *Prähistorische Bronzefunde* 18, 1.
- M. PETRESCU-DÎMBOVITA 1978 Izvještaj o neolitskom naselju u Donjoj Mahali kod Orašja na Savi, *Glasnik Zemaljskog muzeja* 37, 137—140.
- J. PETROVIĆ 1925 Prehistorijski metalni predmeti s područja Županje u Muzeju u Županji, *Županjski zbornik* 7, 97—103.
- V. PLEMIĆ 1981

P. REINECKE	1930	Die Bedeutung der Kupferbergwerke der Ostalpen für die Bronzezeit Mitteleuropas, <i>Schumacher-Festschrift</i> .
P. SCHAUER	1974	Der urnenfelderzeitliche Depotfund von Dolina, Gde und Kr. Nova Gradiška, Kroatien, <i>Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums</i> 21, 93—124.
S. SIELSKI	1931	Arheološki nalasci u okolici Travnika i Žepča. <i>Glasnik Zemaljskog muzeja</i> 43, 7—12.
N. TASIĆ	1972	Die Pannonische Tiefebene und Zentralbalkan am Übergang von der mittleren in die späte Bronzezeit, <i>Balkanica</i> , 3, 93—115.
Ć. TRUHELKA	1892	Dvije starine bakrenog doba i sjekira od mjedi nadjene u Bosni. <i>Glasnik Zemaljskog muzeja</i> 4, 80—83.
Ć. TRUHELKA	1906	Prehistorijski nalazi u Bosni i Hercegovini. Nalaz broncane dobe iz Drenova Dola, <i>Glasnik Zemaljskog muzeja</i> 18, 265—275.
Ć. TRUHELKA	1907	Prehistorijski nalazi u Bosni i Hercegovini. Nalazi broncane dobi iz Tešnja i okolice. <i>Glasnik Zemaljskog muzeja</i> 19, 62—75.
Ć. TRUHELKA	1914	Kulturne prilike Bosne i Hercegovine u doba prehistoričko, <i>Glasnik zemaljskog muzeja</i> 26.
K. VINSKI-GASPARINI	1973	<i>Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj</i> .
K. VINSKI-GASPARINI	1979—1980	Ostava kasnog brončanog doba iz Punitovaca kod Djakova, <i>Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu</i> , s. 3, 12—13, 87—103.
K. VINSKI-GASPARINI	1983	Ostave s područja kulture polja sa žarama, <i>Praistorija jugoslovenskih zemalja</i> , sv. 4, brončano doba, 647—667.
Z. VINSKI	1959	O prehistorijskim zlatnim nalazima u Jugoslaviji, <i>Arheološki radovi i rasprave</i> 1, 207—236.
Z. VINSKI-K. VINSKI-GASPARINI	1956	Prolegomena k statistici i kronologiji prehistorijskih ostava u Hrvatskoj i u vojvodjanskom području Srijema, <i>Opuscula Archaeologica</i> 1, 57—109.

¹ Z. Vinski-K. Vinski, 1956, 57—109. Podatke o ostavama s područja naše zemlje donose u svojim radovima V. G. Child, 1929; F. Holste, 1951, 1962, zatim N. Aberg, J. Nestor, F. Tompa i drugi.

² K. Vinski-Gasparini, 1973.

³ D. Garašanin, 1954; D. Garašanin i dr. 1975.

⁴ J. Hampel, 1—3, 1886—1896; R. Mircea, 1963, 177—210; A. Mozsolics, 1967, 1973; M. Petrescu-Dîmbovița, 1977, 1978.

⁵ K. Vinski-Gasparini, 1973, Karta rasprostranjenosti faze II, T. 132 i druge.

⁶ B. Čović, 1976, 105—109; N. Tasić, 1972, 93—115.

⁷ P. Schauer, 1974, 93—124. Za lokalitete koji se navode u bilješkama 7—24 nisam smatrao potrebnim ukazivati na literaturu budući da je ona iscrpno navedena u K. Vinski-Gasparini, 1973, 177

—187, stoga se u bilj. samo upućuje na str. u knjizi gdje se nalazi literatura, a navedena je samo literatura nastala poslije 1973. godine.

⁸ K. Vinski-Gasparini, 1973, 100, 181, T. 73.

⁹ *Ibidem*, 99—100, 183; T. 71—72.

¹⁰ *Ibidem*, 97—98, 180; T. 69—70.

¹¹ *Ibidem*, 90—96, 178; T. 52—65.

¹² *Ibidem*, 96—97, 183; T. 66—58.

¹³ *Ibidem*, 88—90, 180; T. 50—51.

¹⁴ *Ibidem*, 86—88, 183; T. 48—49.

¹⁵ M. Bulat, 1973—1975, 3—37; T. 1—16.

¹⁶ K. Vinski-Gasparini, 1973, 105—106, 185. Ostava nije ilustrirana.

¹⁷ K. Vinski-Gasparini, 1983, 654; Karta br. 16: 11.

¹⁸ K. Vinski-Gasparini, 1973, 82, 178; T. 30 A.

¹⁹ *Ibidem*, 82—83, 183; T. 30 B.

- ²⁰ *Ibidem*, 137—138, 184; T. 95.
- ²¹ *Ibidem*, 137, 179/T. 94.
- ²² *Ibidem*, 166—167, 177; T. 108—109.
- ²³ *Ibidem*, 178; T. 126 A.
- ²⁴ *Ibidem*, 184; T. 106 C.
- ²⁵ F. Fiala, 1899, 141—143.
- ²⁶ M. Mandić, 1927, T. 3—4.
- ²⁷ M. Babić, 1978, 50; Prilog 5—8: 5—13 ukazao je na postojanje ostave iz Vidovica.
- ^{27 a} Na ostavu iz Vidovica ukazano je u *Općoj enciklopediji* 8 (1982), 509, zatim, M. Babić, Vidovica, *Enciklopedija Jugoslavije* 2 (1985), 680. (Izdanje u ćirilici.)
- ²⁸ S. Sielski, 1931, 7—12.
- ²⁹ R. Jovanović, 1958, 23—35.
- ³⁰ *Ibidem*.
- ³¹ B. Čović, 1957, 249—251.
- ³² T. Dragičević, 1897, 479—481.
- ³³ Č. Truhelka, 1906, 265—276.
- ³⁴ B. Čović, 1955, 91—102.
- ³⁵ D. Garašanin, 1954, 31; T. 17, 57: 6—9; Č. Truhelka, 1907, 62—75.
- ³⁶ Z. Vinski, 1959, 207—236; Č. Truhelka, 1914, 75.
- ³⁷ U Vidovicama i okolici pojam visokog zemljišta označava gredu, tj. zemljište koje nije podvodno i barovito, a za vrijeme manjih savskih poplava ostajalo je nepoplavljeno.
- ³⁸ K. Vinski-Gasparini, 1973, 78.
- ³⁹ »Wie aus zahlreichen Beispielen zu erkennen ist, wurden die Depotfunde gewöhnlich in der Nähe von Siedlungen oder in den Siedlungen selbst vergraben, nur sind in den meisten Fällen die Wohnplätze nicht erforscht... Die Depotfunde wurden natürlich dort versteckt, wo die Umgebung bekannt, wo das Versteck durch Häuser, Bäume, Sträucher, Felsen usw. irgendwie gekennzeichnet war...«. A. Mozsolics, 1967, 112.
- ⁴⁰ Autor nije osobno vidio nalaze keramike s područja Gajeva, a na temelju samo usmenih kazivanja o tim nalazima ne može se donijeti pouzdan zaključak.
- ⁴¹ Za dozvolu objavljivanja ostave iz Vidovica, kao i odredjenu stručnu pomoć, posebno zahvaljujem direktoru Muzeja u Županji, prof. Višnji Plemić. Za stručne savjete zahvaljujem dr. Kseniji Vinski-Gasparini iz Zagreba i prof. Dubravki Balen-Letunić, iz Arheološkog muzeja u Zagrebu.
- ⁴² Broj u zagradi označava inventarski broj Muzeja u Županji.
- ⁴³ P. Reinecke, 1930.
- ⁴⁴ G. Kraft, 1926.
- ⁴⁵ H. J. Hundt, 1970.
- ⁴⁶ Detaljnije o terminologiji horizont — faza vidi: K. Vinski-Gasparini, 1983, 649—651.
- ⁴⁷ »Od 28 ostava faze II njih 19 sadrži grumenje sirove bronce...«. K. Vinski-Gasparini, 1973, 78.
- ⁴⁸ Z. Vinski-K. Vinski-Gasparini, 1956, 80—90; K. Vinski-Gasparini, 1973, 177 do 187.
- ⁴⁹ Cf. bilj. 25.
- ⁵⁰ Cf. bilj. 26.
- ⁵¹ K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 61: 24.
- ⁵² *Ibidem*, 94.
- ⁵³ *Ibidem*, T. 27: 29
- ⁵⁴ *Ibidem*, T. 37: 12, 21.
- ⁵⁵ M. Bulat, 1973—1975, T. 3: 1, 3.
- ⁵⁶ K. Vinski-Gasparini, 1979—1980, T. 1: 4, 5.
- ⁵⁷ K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 94: 6. Ostava iz Donje Bebrine datira se kao jedna od najstarijih ostava horizonta III. *Ibidem*, 137.
- ⁵⁸ D. Garašanin i dr., 1975, T. 21: 9.
- ⁵⁹ M. Garašanin, 1983, 694, Sl. 40/II.: 12—14 (str. 693).
- ⁶⁰ K. Vinski-Gasparini, 1979—1980, 96 u bilj. 56.
- ⁶¹ *Ibidem*, 97.
- ⁶² K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 62: 6, 11, 12.
- ⁶³ *Ibidem*, T. 67: 2, 4.
- ⁶⁴ D. Garašanin i dr., 1975, T. 51: 2.
- ⁶⁵ D. Garašanin, 1954, T. 15: 1.
- ⁶⁶ K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 61: 1, 2.
- ⁶⁷ *Ibidem*, T. 73: 8.
- ⁶⁸ *Ibidem*, T. 27: 8.
- ⁶⁹ *Ibidem*, T. 37: 15.
- ⁷⁰ *Ibidem*, T. 49: 1.
- ⁷¹ *Ibidem*, T. 73: 15.
- ⁷² D. Garašanin i dr. 1975, T. 9: 2.
- ⁷³ K. Vinski-Gasparini, 1973, 5. 37: 6.
- ⁷⁴ *Ibidem*, T. 61: 12.
- ⁷⁵ R. Jovanović, 1958, 23—35, sl. 16.
- ⁷⁶ K. Vinski-Gasparini, 1983, 656.
- ⁷⁷ K. Vinski-Gasparini, 1973, 84.
- ⁷⁸ *Ibidem*, T. 29: 8.
- ⁷⁹ *Ibidem*, T. 39: 1.
- ⁸⁰ *Ibidem*, T. 83: 9.
- ⁸¹ M. Petrescu-Dîmbovița, 1977, T. 24, 29, 30, 53, 81, 83 i druge. Cf. takodjer M. Petrescu-Dîmbovița, 1978.
- ⁸² K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 53: 26, 38, 39; T. 58: 4, 15.
- ⁸³ *Ibidem*, 95. O ukrasnim pločama, tj. falerama, vidi opširnije G. v. Merhart, 1955, 28—116.
- ⁸⁴ K. Vinski-Gasparini, 1973, T. 53: 39; T. 58: 15.
- ⁸⁵ D. Garašanin i dr., 1975, T. 18: 1, cf. 17 /str./

- ⁸⁶ *Ibidem.*
⁸⁷ D. Garašanin i dr., 1975, T. 56: 1.
⁸⁸ M. Petrescu-Dîmbovița, 1977, T. 270: 1—4, cf. 116.
⁸⁹ *Ibidem*, T. 347: 2.
⁹⁰ K. Vinski-Gasparini, 1973, 95.
⁹¹ *Ibidem*, 82, 110.
⁹² *Ibidem*, 82, T. 30 A: 14, 15, 16.
⁹³ *Ibidem*, 141.
⁹⁴ R. Jovanović, 1958, sl. 19.
⁹⁵ J. Petrović, 1925, 137—140; M. Mandić, 1927 a, 199—205.
⁹⁶ A. Benac, 1964.
⁹⁷ M. Kosorić, 1970, 41—43, T. 1—4.
⁹⁸ Š. Ljubić, 1889, 96—97.
⁹⁹ Č. Truhelka, 1892, 80—83; Š. Ljubić, 1892, 85—86.
¹⁰⁰ »... ne držim dapače ni za posve sigurno da su svi ti predmeti u Orašju i pronadjeni, nego bi prije rekao, da ih je moj prijatelj Oršolić dobio od kojega Franjevca u samostanu Tolisi u blizini Orašja, da ih narodnom muzeju u Za-

grebu preda, a da ih je taj Franjevac tečajem vremena na raznim mjestima po Bosni skupio bio«. J. Brunšmid, 1902, 48.

¹⁰¹ A. Benac, 1964, 9 (161), 172; M. Bulat svrstava Orašje pak u mjesto vjerojatnih radionica (ljevaonica) bakrenih sjekira na području Slavonije i njoj susjednih zemalja. Cf. M. Bulat, 1962, 11; Ta ostava iz Orašja uopće se ne spominje u *Praistoriji jugoslavenskih zemalja* 3 (1979) i 4 (1983) u kojima je prikazano eneolitsko i brončano razdoblje.

¹⁰² V. Plemić, 1981, 97—103.

¹⁰³ Cf. bilj. 18.

¹⁰⁴ M. Babić, 1979, 275—285; M. Babić, 1980, 19—25; M. Babić, 1980 a, 123—134.

¹⁰⁵ M. Babić, 1980 a, 130.

¹⁰⁶ Za susretljivost i pomoć zahvaljujem kustosu Muzeja u Županji, prof. Mandi Zelić, a za izradu crteža zahvaljujem Mirku Šimunjak i Miri Babić iz Županje te Dragici Lunder-Knific iz Ljubljane.

EIN SPÄTBRONZEZEITLICHER HORTFUND AUS VIDOVICE

Zusammenfassung

Dieser Hortfund wurde zufällig 1961 und 1962 auf dem Grundstück Gajevi beim Ackern gefunden. Die Fundstelle befindet sich ungefähr 1500 Meter westlich vom Ort Vidovice. Der Finder des Depots, Ilija Živković, der auch der Grundbesitzer ist, hat den Hortfund gesammelt und dem Museum in Županja verkauft.

Der Hortfund besteht aus 27 Bronzegegenständen und 3 Stücken kuchenförmiger Rohbronze, die in 3 Gruppen eingeteilt wurden:

- 1) Waffen und Werkzeuge;
- 2) Schmucksachen;
- 3) Rohbronze und Rohstoff (als Halbfabrikat).

Die erste Gruppe bilden 18 Gegenstände, was 66% des Depots ausmacht, und zwar: Lanzenspitzen (2 Exemplare, teilweise beschädigt), Tüllenbeile (3 ganze, 3 fragmentierte) und Tüllenbeilstampfer, ferner Sichel (insgesamt 9 Exemplare und alle beschädigt, 4 Exemplare haben den Griff bewahrt, 4 sind nur fragmentarisch erhalten und ein misslungener Abguss).

Die zweite Gruppe bilden nur 7 Gegenstände, was 25% des Hortfundes ausmacht; darunter sind Armbänder (1 ganzes und 3 fragmentierte), ein Phaleren-Bruchstück, ein Armberge-Bruchstück und ein Nadel-Bruchstück.

Die letzte Gruppe bilden 3 Stücke kuchenförmiger Rohbronze, ein massiver Keil als Rohstoff (Halbfabrikat) und ein gebogener Stab.

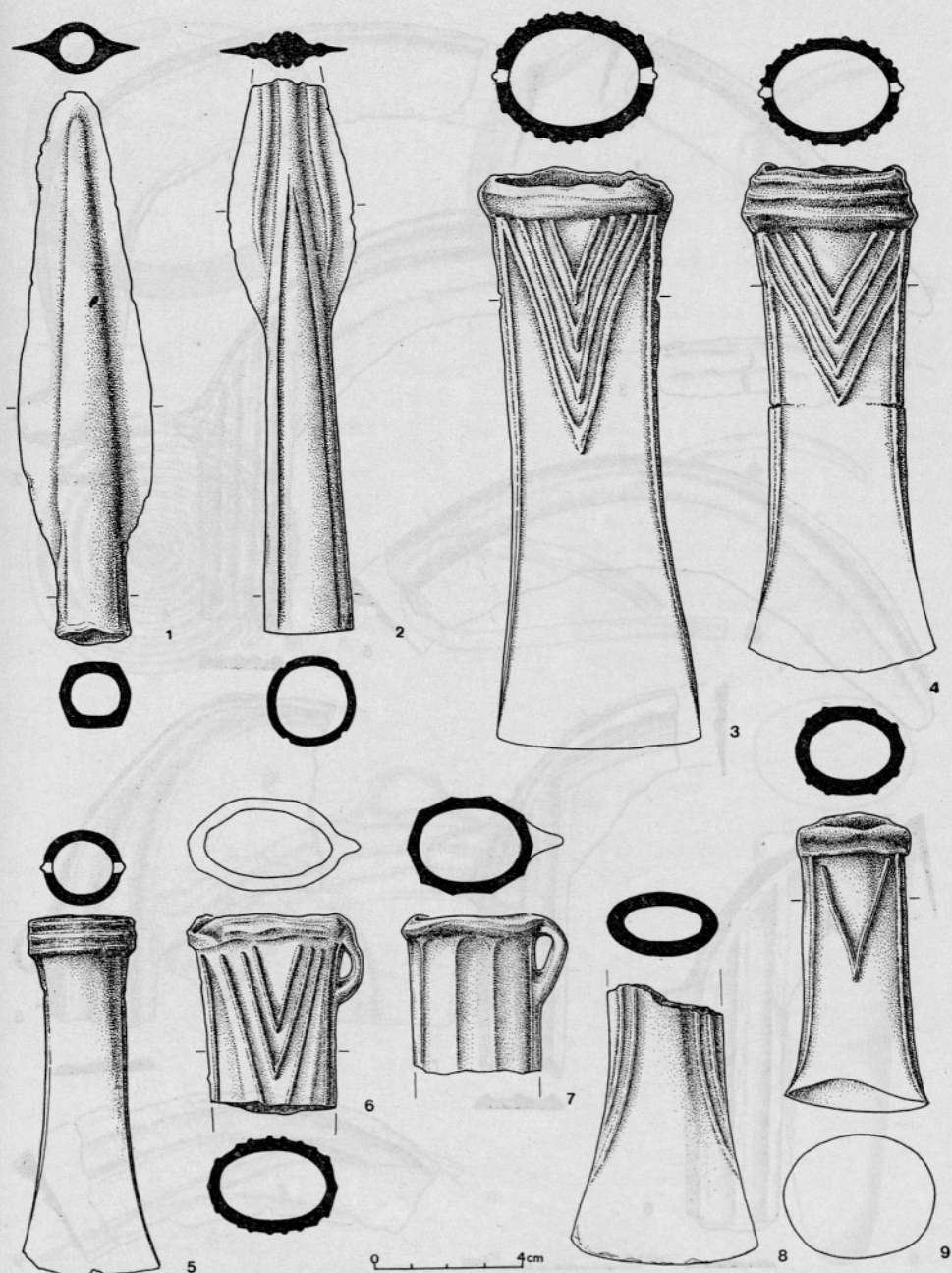
Die Tüllenbeile aus dem Hort Vidovice stellen Standardexemplare in den Horten der Horizonts II der Urnenfelderkultur Nordkroatiens dar. Als einzige Ausnahme gilt der Tüllenbeilstampfer, der in dem Inventar der Depots auf dem slawonischwestsirmischen Gebiet unbekannt ist. Eine Analogie bietet nur das Depot von Boljanić in Nordbosnien.

Unter den Sichel kann man die Sichel (Taf. 2: 2) ausscheiden, die Sichel mit hakenförmigem Griff sind nämlich bei uns eine Seltenheit. Im Gebiet des Zwischenstromlandes der Drau, der Donau und der Save erscheinen die Sichel mit haken-

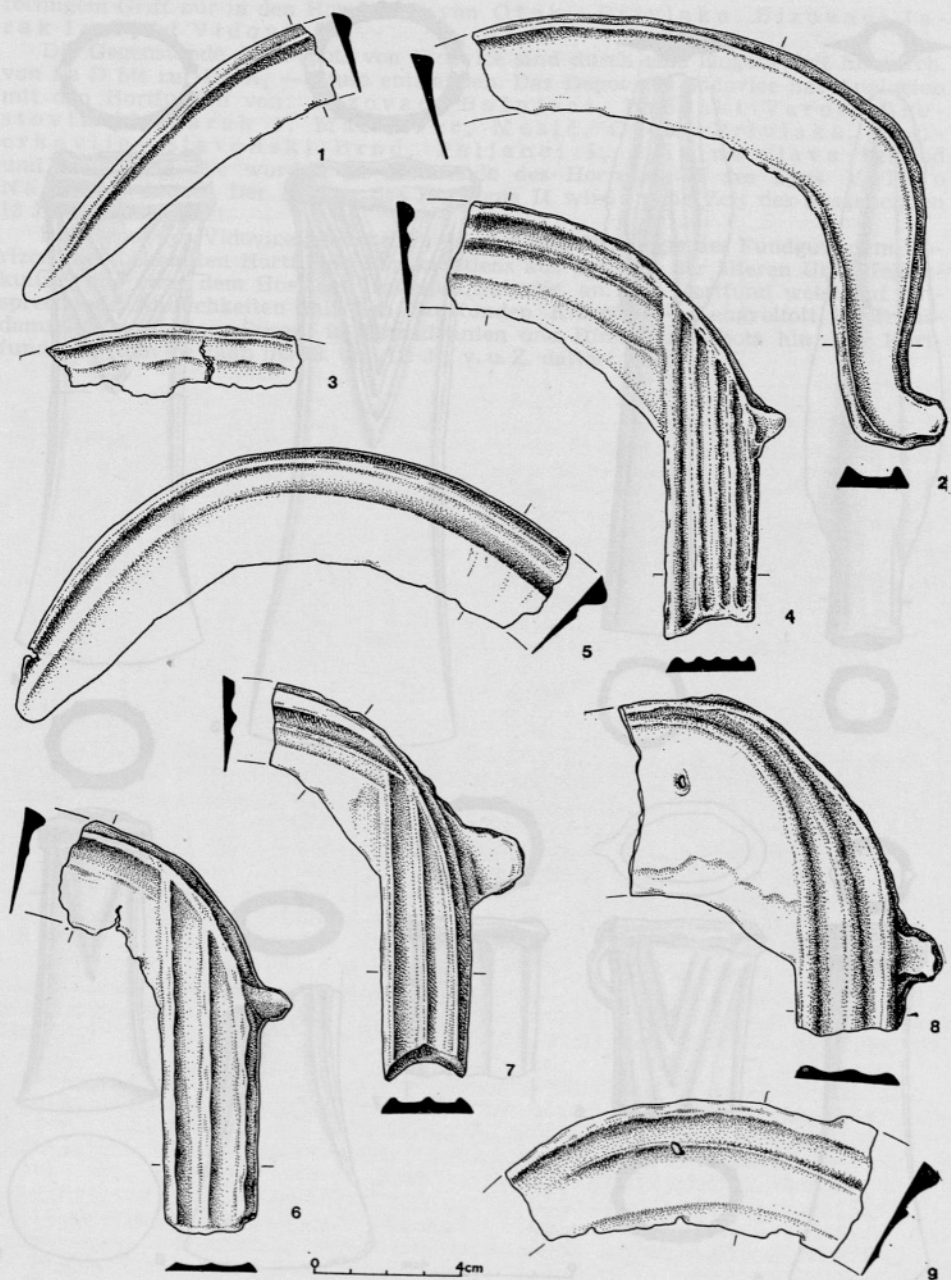
förmigem Griff nur in den Hortfunden von Otok—Privlaka, Bizovac, Jarak I und jetzt Vidovice.

Die Gegenstände des Depots von Vidovice sind durch eine längere Zeit hindurch, von Bz D bis zur Ha A₁ — Stufe entstanden. Das Depot aus Vidovice hat Analogien mit den Hortfunden von: Bizovac, Bošnjaci, Brodski Varoš, Brestovik II, Jarak I, Mačkovac, Mesić, Otok—Privlaka, Podcrkavlje—Slavonski Brod, Poljanci I, Privina glava bei Šid und andersorts. Sie wurden als Hortfunde des Horizonts II des Typs Veliko Nabrdje datiert. Der Anfang des Horizonts II wird in die Zeit des ausgehenden 13 Jh. v. u. Z. gesetzt.

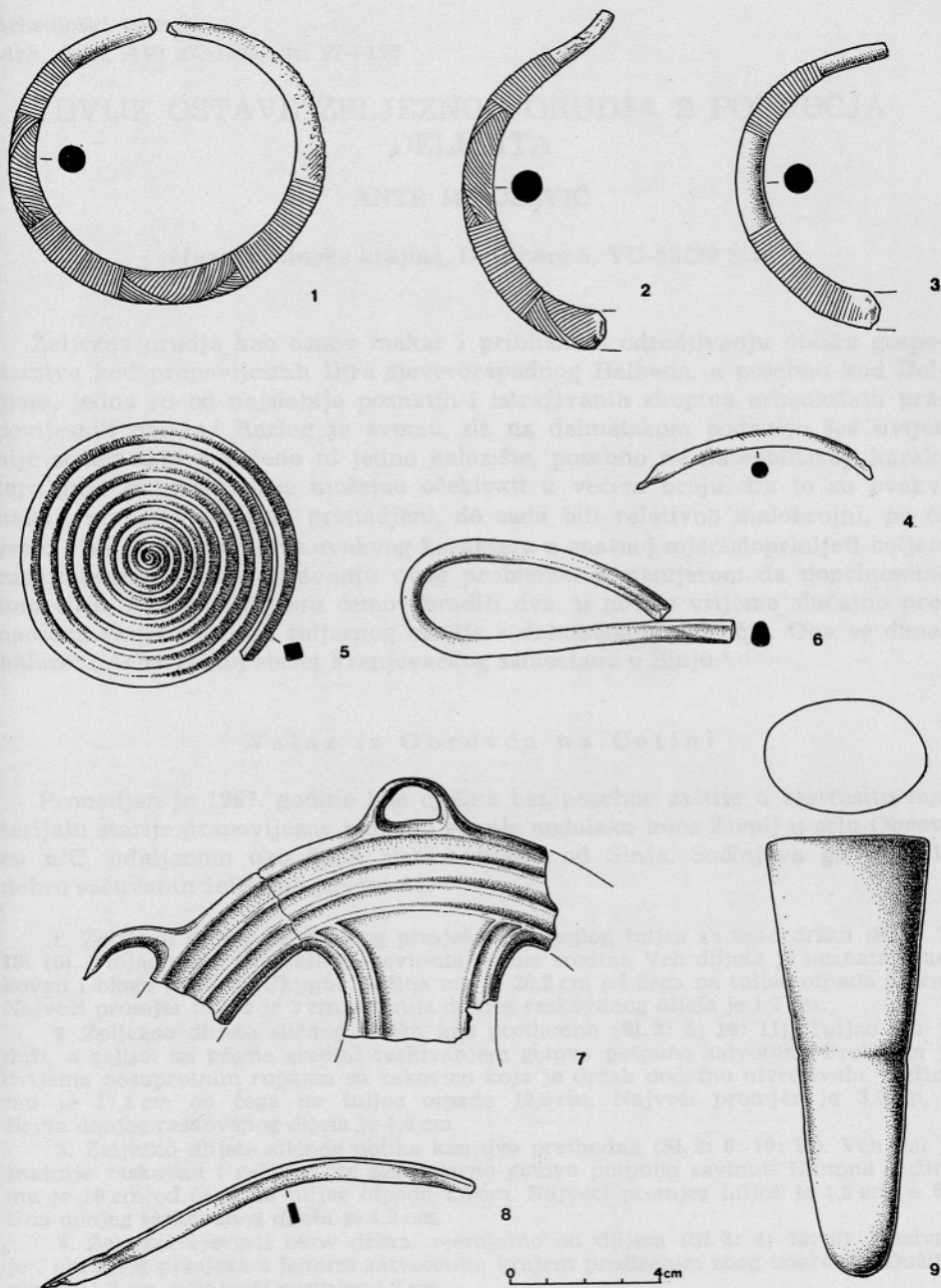
Das Depot aus Vidovice gehört nach der Art und Typologie des Fundguts dem Horizont der bekannten Hortfunde Nordkroatiens aus der Zeit der älteren Urnenfelderkultur, und zwar dem Horizont II Veliko Nabrdje, an. Der Hortfund weist auf entsprechende Ähnlichkeiten mit den Hortfunden Kisapáti — Lengyeltóti in Transdanubien bzw. Cincu-Suseni in Transilvanien und Rimavská Sobota hin. Der Hortfund aus Vidovice kann ins 13. und 12. Jh. v. u. Z. datiert werden.

T. 1: Vidovice, ostava. Sve bronca.
 Taf. 1: Vidovice, Hortfund. Alles Bronze.

T. 2: Vidovice, ostava. Sve bronca.
 Taf. 2: Vidovice, Hortfund. Alles Bronze.

T. 3: Vidovice, ostava. Sve bronca.
 Taf. 3: Vidovice, Hortfund. Alles Bronze.